

INSPIRACJE EDUKACYJNE

Jarosław Kordziński

Nowoczesne nauczanie

Wolters Kluwer

Jarosław Kordziński

Nowoczesne nauczanie

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Wydawca serii
Elżbieta Piotrowska-Albin

Wydawca
Izabella Matecka

Redaktor prowadzący
Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne
Aleksandra Nałęcz-Zienkiewicz

Ilustracja na okładce
juliatim/123RF

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8246-640-9

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Jakże głęboko tkwi w nas przekonanie, iż jeśli nie zastosujemy
swoistej inżynierii wychowania, jeżeli nie będziemy manipulować
dziećmi, aby łamać ich wolę, wyrosną one na jakieś dzikie bestie.

Jest to najbardziej barbarzyńskie przekonanie cywilizowanego
społeczeństwa, które jest w dodatku tak głęboko przeświadczone, że
nasza kultura zorientowana jest na dobro dziecka.

Joseph Chilton Pearce¹

W szkole nie chodzi ani o mnie, ani o wiedzę, którą przekazuję.
W szkole chodzi o uczniów. (...) Piękno naszego zawodu polega na
tym, że nigdy nie wiadomo, jaki plon wyda ziarno, które siejemy.
Siejcie więc tak, jakby każde ziarenko miało paść na żyzny grunt.

Pernille Ripp²

Żyjemy w społeczeństwie stałej konkurencji, gdzie wygrana oznacza
sukces. Poza kilkoma wyjątkami praktycznie we wszystkich krajach
świata szkolnictwo i rekrutacja nadal opierają się na przyswajaniu
wiedzy i umiejętności technicznych, co dla człowieka oznacza
konkurowanie z nośnikami USB lub robotami kuchennymi.

Jérémy Lamri³

---

¹ Za: M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1998.

² P. Ripp, *Uczyć (się) z pasją. Jak sprawić, by uczenie (się) było fascynującą podróżą*, Słupsk 2017.

³ J. Lamri, *Kompetencje XXI wieku*, Warszawa 2021.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	11
1. Kluczowe pytania o istotę funkcjonowania szkoły i nauczycieli	11
2. Nie ucz tego, ucz, jak	22
I	
ORGANIZACJA PROCESU	33
1. Nauczanie czy uczenie się uczniów	33
2. Tajemnice organizacji procesu	39
3. <i>Non scholae, sed vitae discimus</i>	51
II	
BUDOWANIE RELACJI	55
1. Być jak uczniowie	55
2. Nauczyciel na trudne czasy	63
3. Cyfrowy wymiar relacji	65
III	
TOWARZYSZENIE UCZNIOWI W ROZWOJU	71
1. Czynniki stymulacji zaangażowania uczniów	71
2. Pozyskiwanie uczniów	82

IV

KORZYSTANIE ZE ŹRÓDEŁ I PRZETWARZANIE INFORMACJI	94
1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji	94
2. Rozumienie treści a kompetencje XXI wieku	100
3. Promowanie krytycznego myślenia	117
4. Biblioteka a zarządzanie informacją	124

V

ROZWIJANIE KOMPETENCJI UCZNIÓW	134
1. Podstawy angażowania uczniów i nauczycieli	134
2. Uczenie się uczniów	143
3. Osobiste zaangażowanie ucznia	149

VI

PRACA Z PYTANIAMI	156
1. Pytania zadawane przez nauczycieli	156
2. Znaczenie pytań w procesie uczenia się	166

VII

UWAŻNOŚĆ, SŁUCHANIE, ROZMOWA	174
1. Znaczenie słów	174
2. Szkoła jako społeczność dialogu	188
3. Korzystanie z ciszy	192

VIII

DBAŁOŚĆ O WSPÓLNE DZIAŁANIA UCZNIÓW	195
1. Współpraca w klasie	195
2. Czynniki wspierające zespołowe uczenie się	212

IX

UNIKANIE OCEN	220
1. Ocenianie jako element ukrytego programu szkoły	220
2. Psychologiczne aspekty oceniania	229
3. Pożyteczne ocenianie	237
4. Informacja zwrotna	241

X

DBAŁOŚĆ O PRZESTRZEŃ	250
1. Ważny aspekt organizacji pracy szkoły	250
2. Przestrzeń edukacyjna przyjazna uczeniu się	256
3. Szkoła jako przestrzeń dorastania i rozwoju	263

XI

PRACA Z BŁĘDEM	272
1. Błąd jako sytuacja uczenia się przez doświadczenie	272
2. Kultura błędu	275
3. Odwracanie błędnych koncepcji	286

XII

PRZYGOTOWANIE UCZNIĄ DO SAMODZIELNEGO

UCZENIA SIĘ	291
-------------------	-----

XIII

WSPIERANIE PROCESU UCZENIA SIĘ I ROZWOJU UCZNIÓW	306
1. Podstawy rozwoju autonomii uczniów	306
2. Nic nie dzieje się samo przez się	311
3. Metody pracy wspierające rozwój i zaangażowanie uczniów	315
4. Organizacja środowiska uczenia się i rozwoju	322
5. Wspieranie rozwoju ucznia	332
6. Podstawy rozwoju kompetencji nauczycielskich	337
7. Tworzenie środowiska edukacyjnego	343

XIV

ROZWIJANIE WARSZTATU	347
1. Warsztat pracy a rozwój kompetencji uczniowskich	347
2. Profesjonalizacja procesu rozwoju	354

XV

SZKOŁA PEŁNA INNOWACJI	363
1. Kierunki edukacji przyszłości	363
2. Szkoła dla innowatora	366

3. Samodzielność myślenia	370
4. Rozwiązywanie problemów	372
5. Zarządzanie sobą	373
6. Współpraca	376
7. Liderstwo	378
POSŁOWIE	381
BIBLIOGRAFIA	385
SPIS TABEL, SCHEMATÓW I RYSUNKÓW	391

WSTĘP

1. KLUCZOWE PYTANIA O ISTOTĘ FUNKCJONOWANIA SZKOŁY I NAUCZYCIELI

Edukacja potrzebuje nowego kształtu. Coraz szybsze zmiany obejmują niemal każdy obszar i aspekty naszego funkcjonowania, wszędzie dokonuje się postęp. Tylko edukacja stoi w miejscu, chociaż to ona powinna być dźwignią wzrostu i jakości życia.

Ewa Radanowicz¹

Kiedy zaczynamy ufać sobie i uczniom, kiedy pozwalamy, by mieli wpływ na proces nauki, możemy stać się wspaniałymi nauczycielami znakomitych uczniów, nawet jeśli ograniczają nas zasady, testowania i obowiązująca podstawa programowa. Możemy zmienić edukację od wewnątrz. Możemy zmienić to, jak dzieci czują się w szkole.

Pernille Ripp²

---

¹ E. Radanowicz, *W szkole wcale nie chodzi o szkołę*, Głogów 2020.

² P. Ripp, *Uczyć (się) z pasją. Jak sprawić, by uczenie (się) było fascynującą podróżą*, Słupsk 2017.

I

ORGANIZACJA PROCESU

1. NAUCZANIE CZY UCZENIE SIĘ UCZNIÓW

Zdolność do uczenia się zapewnia wam w życiu przewagę.

Peter C. Brown, Henry L. Roediger III,
Mark A. McDaniel¹

Bez przyjemności i z bardzo małą efektywnością uczymy się treści, które są narzucone. Ale czy może być inaczej? Szkoła zawsze narzucała uczniom to, czego mieli się nauczyć, zawsze za pomocą nagród i kar wymuszała pożądane zachowania, dlaczego dziś mielibyśmy to zmieniać? Czy wnioski płynące z badań nad mózgiem będą wystarczającym

---

¹ P.C. Brown, H.L. Roediger III, M.A. McDaniel, *Harvardzki poradnik skutecznego uczenia się*, Warszawa 2016, s. 14.

argumentem i bodźcem prowadzącym do zmian? Czy jesteśmy już gotowi na rozpoczęcie tworzenia lepszego modelu nauczania?

Manfred Spitzer, Marzena Żylińska²

Książka o skutecznym nauczaniu to w gruncie rzeczy pozycja na temat właściwego sposobu organizacji przez nauczycieli procesu uczenia się ich uczniów. Sformułowanie „nauczanie” to tak naprawdę edukacyjna zaprzeszość, w języku potocznym służy jednak do powszechnego uwiarygodnienia podstaw funkcjonowania całych systemów oświaty oraz powodu, dla którego posyłamy dzieci do szkoły. Bywa też źródłem wiary uczących w spełnianie przez nich ich dziejowej misji oraz pretekstem do organizacji szkoleń na temat efektywnego wymuszania (?) na uczniach poznawania i zapamiętywania określonych treści czy ćwiczenia i utrwalania umiejętności uznanych za właściwe dla poszczególnych przedmiotów. By tak się jednak stało, uczeń musi poddać się skutecznemu nauczaniu, a nauczyciel powinien umiejętnie dysponować wybranymi strategiami, narzędziami oraz technikami pracy, które pozwolą zachęcić podopiecznych najpierw do zaangażowania w proces uczenia się, a następnie do pracy na rzecz uzyskania określonych efektów, ważnych tak samo dla ucznia, jak i dla nauczyciela.

W poprzednim akapicie przy sformułowaniu „wymusić” pojawił się znak zapytania. Czy rzeczywiście wspomniane przesłanie ma tak wyraźny charakter przemocowy? W szkole przecież skupiamy się głównie na podejmowaniu działań, które mają służyć „dobru dziecka”. Przemoc i żadne wymuszanie nie mają z tym nic wspólnego. Jednak w sformułowaniu typu: „Musisz coś z tym zrobić, inaczej grozi ci jedynka i pozostanie na drugi rok w tej samej klasie” pojawia się coś z przemocy (groźby, szantazu, próby wymuszenia). Zwłaszcza kiedy powiązać je z zachowaniami dorosłych. Najpierw uwagi, informacje i wreszcie oceny

---

² M. Żylińska, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń 2013, s. 61.

wystawiane przez nauczyciela, później prośby i groźby rodziców (niekiedy także innych dorosłych). Równolegle, być może, rozmowa z wychowawcą, dyrektorem szkoły, niekiedy specjalistami – pedagogiem czy psychologiem. Można powiedzieć: „siła złego na jednego”. Wszystko dla dobra dziecka?

I do tego jeszcze zbiór dobrych porad. „Ucz się, powtarzaj wiele razy to samo, zapamiętuj”. W bardzo ciekawy sposób ów zbiór „dobrych rad” skwitowali autorzy *Harvardzkiego poradnika skutecznego uczenia się*: „Wielokrotna lektura tekstu i skomasowane ćwiczenia, czyli strategie nabywania nowej wiedzy i umiejętności najczęściej wybierane przez uczących się wszelkiego autoramentu, należą zarazem do strategii najmniej skutecznych. (...) Wielokrotna lektura i skomasowane ćwiczenia dają poczucie płynności, które bierzemy za dowód opanowania materiału, ale z punktu widzenia prawdziwego mistrzostwa strategie te są w znacznym stopniu stratą czasu. (...) Ćwiczenie w przywoływaniu – czyli przypominanie sobie faktów bądź pojęć czy też zdarzeń – stanowią dużo bardziej skuteczne strategię uczenia się niż powtarzanie materiału przez jego wielokrotną lekturę. (...) Jeden prosty quiz po przeczytaniu tekstu bądź wysłuchaniu wykładu prowadzi do lepszych efektów uczenia się i do lepszego zapamiętania niż wielokrotna lektura tekstu czy przeglądanie notatek. (...) Jeśli ćwiczenia dotyczące określonego materiału rozkładamy w czasie, a między kolejnymi sesjami w pewnym stopniu tracimy naszą sprawność, albo gdy wykonujemy ćwiczenia przemieszane dotyczące dwóch lub więcej przedmiotów, przywołanie właściwych treści z pamięci okazuje się trudniejsze i odnosimy wrażenia, że jest ono mniej efektywne, ale wysiłek z nim związany prowadzi do ich trwalszego zapamiętania i umożliwia bardziej różnorodne ich zastosowanie w okolicznościach, które mogą pojawić się w przyszłości³”.

---

³ P.C. Brown, H.L. Roediger III, M.A. McDaniel, *Harvardzki poradnik...*, s. 13-14.

Bez wątpienia kiedyś, w kontekście braku dostępu do niezbędnej literatury, przydatne było stosowanie metod, które skutecznie wymuszały zapamiętywanie określonych treści, podobnie jak trenowanie zestawu określonych umiejętności potrzebnych do powtarzania tych samych algorytmów w różnych miejscach regionu, kraju czy nawet świata po to, by pozyskiwać porównywalne efekty w czasach, kiedy zdalne zarządzanie opierało się na narzuconej dyscyplinie organizacji i kontroli określonych działań. Czy jednak to samo potrzebne jest dzisiaj? Otóż nie. Stąd czas na wielką wolę i próbę modyfikacji znaczenia sformułowania „skuteczne nauczanie” w formułę „organizacji uczenia się”.

Kiedy zastanawiamy się nad brakiem wystarczającej motywacji uczniów do angażowania się w procesy działań zwiększających efektywność ich pracy nad własnym rozwojem, wielu z nas postrzega tę sytuację w kontekście zbyt niskich nagród za osiągnięcie sukcesów szkolnych i jednocześnie niewystarczających kar za brak dostatecznego zaangażowania. W efekcie często „dajemy szansę” swoim uczniom, organizując liczne kartkówki albo sprawdziany, żeby wiedzieli, że uczenie się jest ważne, zwłaszcza że nauczyciel zawsze może sprawdzić, czy nauczyli się wystarczająco dużo, by otrzymać satysfakcjonującą ich ocenę. Problem polega na tym, że uczniowie widzą to inaczej. Części to po prostu w ogóle nie interesuje. Jedyńka, piątka – bez znaczenia. W takiej sytuacji częściej ocena niedostateczna niż bardzo dobra dla znacznej części uczniów stanowi tylko element większej całości, swoistej gry z dorosłymi – od poziomu „oni się na mnie uwzięli”, poprzez „bardzo się staram, ale mi nie wychodzi” do „żyjemy przecież w wolnym kraju, każdy może człowiekowi postawić jedyńkę i nikt nie musi się tym w szczególny sposób przejmować”. I gdzie tu szukać źródeł jakiegokolwiek motywacji?

Na początku lat 90. XX w. Tony Blair, wówczas minister spraw wewnętrznych w gabinecie cieni Partii Pracy, zabiegającym o przejęcie władzy, zastanawiał się nad tym, dlaczego

praca policji skupia się przede wszystkim na ściganiu przestępców po popełnieniu przez nich przestępstw czy wykroczeń, a tak mało – podobnie jak całe społeczeństwo – przykładą wagi do tego, by wyeliminować przyczyny nagannych postaw czy zachowań. Parafrazując tę tezę można by zapytać – a co by się stało, gdyby służby porządkowe były równie skuteczne w wykrywaniu i eliminowaniu przyczyn popełnianych przez przestępców czynów niezgodnych z prawem? Odnosząc wspomnianą koncepcję do warunków szkolnych, warto pomyśleć nad przyczynami braków, by w rezultacie je zidentyfikować, nazwać i konsekwentnie eliminować – a przynajmniej skutecznie ograniczać. Może zorientowalibyśmy się wówczas, że wielu uczniów chce się uczyć, mówi o tym głośno, a nawet to robi. Chcą się oni jednak uczyć w zdecydowanie inny sposób niż chcieliby tego ich nauczyciele: niepasujący do obowiązującego systemu, sprzeczny z doświadczeniami oraz tradycją postępowania zdecydowanej większości uczących.

Gdybyśmy więc, rozważając kwestię niewielkiej aktywności uczniów na rzecz własnego rozwoju, skupili się nie na efektach, ale na przyczynach powyższego stanu rzeczy, dostrzegliśmy być może, że u podstaw tak ograniczonego zaangażowania znajdują się:

- specyfika treści (zbyt często odnoszących się do rzeczywistości zupełnie uczniom obojętnej),
- metody pracy (nadmiar statyki i form podawczych),
- przekonanie o jedynym kierunku przekazywania wiedzy i inspiracji (nauczyciel zawsze wie lepiej),
- skupienie na procesie uczenia się i wychwytywaniu błędów zamiast na założonych rezultatach i świętowaniu nawet drobnych sukcesów.

W niedługim czasie po wspomnianym wystąpieniu przysłego premiera Wielkiej Brytanii na innym kontynencie – w kanadyjskim miasteczku Richmond – pojawił się nowy, młody komisarz policji Ward Clapham. Było to w czasach,

Nowoczesne nauczanie

Książka przedstawia współczesne spojrzenie na proces uczenia się uczniów w kontekście ich potrzeb, motywacji, celów oraz korzyści, z jakimi powinni się spotkać w szkole. Spowodowana pandemią przerwa realnego uczenia w klasie wymusiła potrzebę stosowania nowych rozwiązań w nauczaniu.

Omówione w publikacji nowoczesne nauczanie powinno bazować na relacjach, współpracy i wspólnym poszukiwaniu rozwiązań, testowaniu różnych możliwości, pracy w kulturze błędów i korzystaniu z nieustannej informacji zwrotnej udzielanej sobie nawzajem.

Czytelnik znajdzie w książce odpowiedzi m.in. na takie pytania jak:

- co decyduje o rozwoju faktycznej chęci uczenia się uczniów;
- jak zorganizować przestrzeń klasy, żeby uczniowie chcieli się uczyć;
- dlaczego brak ocen motywuje uczniów do uczenia się i jak tego dokonać;
- w jaki sposób budować relacje z uczniami, żeby sprzyjały ich zaangażowaniu w proces uczenia się;
- dlaczego pytania uczniów są ważniejsze od ich odpowiedzi.

Publikacja jest przeznaczona dla nauczycieli, dyrektorów szkół, szkoleniowców, a także studentów kierunków pedagogicznych.

Jarosław Kordziński – były nauczyciel; edukator; trener zaangażowany w szereg projektów rozwijających kompetencje osobiste i społeczne nauczycieli oraz dyrektorów szkół; we współpracy z Centrum Edukacji Obywatelskiej współrealizuje projekt „Szkoła dla Innowatora”; autor wielu publikacji dotyczących pracy nad własnym rozwojem, motywacją i budowaniem marki.

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

9 788382 466409 W01P01

ISBN 978-83-8246-640-9

9 788382 466409

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL
WWW.PROFINFO.PL

CENA 59 ZŁ (W TYM 5% VAT)